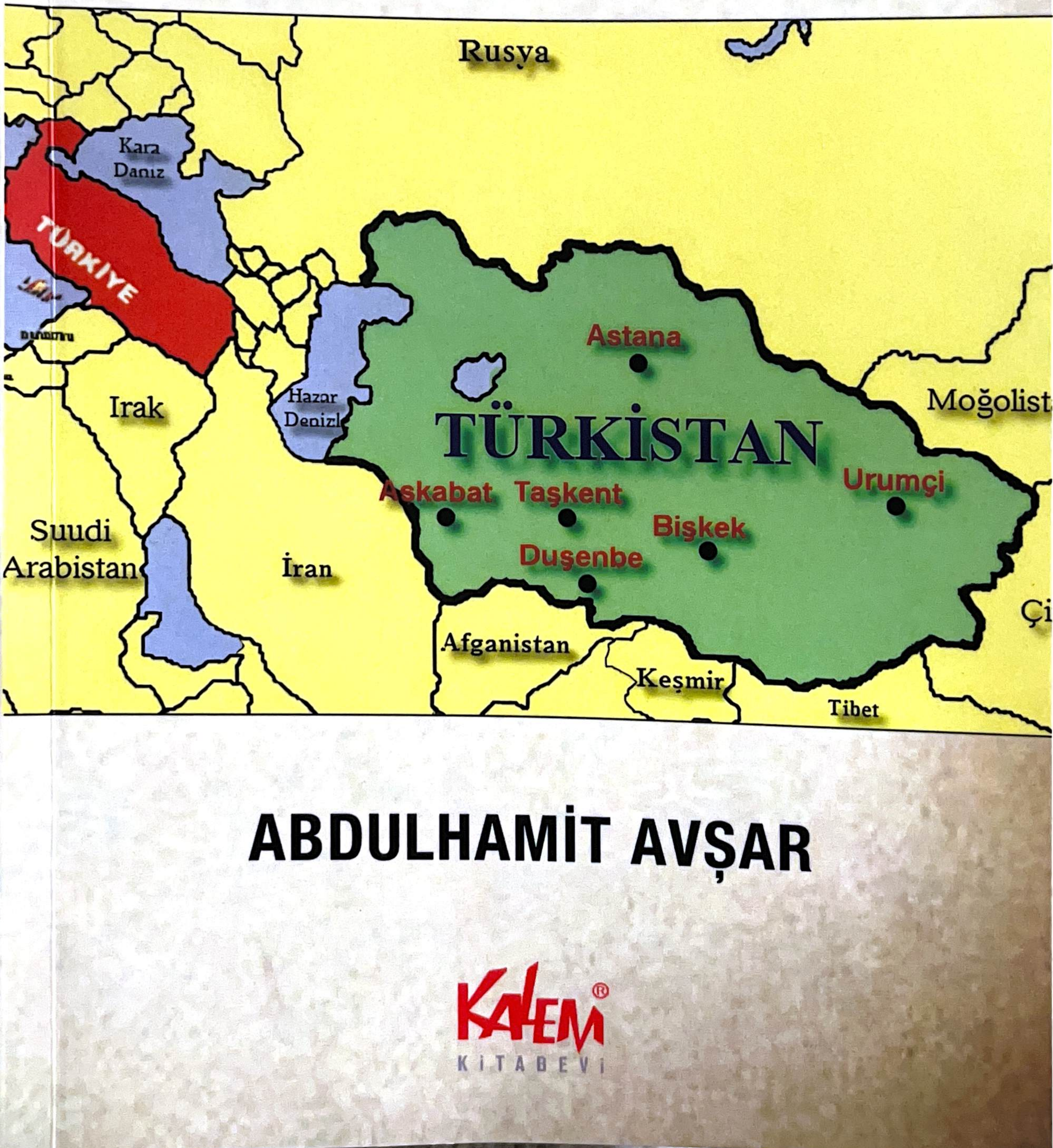
KADİM YURT
TÜRKİSTAN

ABDULHAMİT AVŞAR

KALEM® KİTABEVİ

Kalem Kitabevi Yayınları: 16 | Şehir ve Kültür Kitaplığı: 08

KADİM VATAN TÜRKİSTAN / Prof. Dr. Abdulhamit AVŞAR

GENEL YAYIN YÖNETMENİ: Mehmet Kamil Berse

EDİTÖR: Hülya Günay

TASHİH: Mahmut Şener

KAPAK UYGULAMA / İÇ MİZANPAJ: Yakup Tutum

1. BASKI: Mayıs 2026

YAYIMLAYAN: Martı Ajans Turizm Rek. Tic. Ltd. Şti

ADRES: İskenderpaşa Mah., Yeşiltekke Kuyulu Sk. 6/1 A
Fatih-İstanbul

TELEFON: 02125341525 - 05322113188 - 05539113188

E-POSTA: kamilberse@gmail.com - alemkitab@gmail.com

YAYINCI SERTİFİKA NO: 49164

ISBN: 978-605-87876-8-1

YAYIN-DAĞITIM: Martı Ajans | www.kalemkitabevi.com

MATBAA: Ofis Yayın Matbaa Kağıt San.ve Tic. ltd.şti.

MATBAA SERTİFİKA NO: 76925

- Kalem Kitabevi Yayınları ve Genç Kalem Yayınları adı altında yayınlanan kitapların telif hakları Martı Ajans'a aittir.

- Bu kitabın bütün yayın hakları Martı Ajans'a aittir.

Kaynak gösterilerek, tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılarak yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

KALEM® KİTABEVİ

YAYIN VE DAĞITIM MARTI AJANS

ÖN SÖZ

Şehir ve Kültür dergisi, medeniyetimizin şekillendiği mekânlara ve bu mekânları inşa eden kültürel değerlerimize ışık tutuyor ve eksikliğini hissettiğimiz bir alanda önemli bir birikim oluşturuyor. Bu nedenle, dergide ilk yazımızın yayınlanmaya başladığı Aralık 2016tarihinden başlayarak her ay aralıksız tam 77 sayı boyunca kültür ve medeniyetimizde önemli yeri olan kadim şehirlerimizi hatırlatmaya, simge mekânlar üzerinden çeşitli coğrafyalarda bıraktığımız izleri gün ışığına çıkarmaya ve onları değerli kılan özellikleri ortaya koymaya çalışıldı. Bu amaçla dünyanın farklı köşelerine yapılan seyahatler, araştırmalar ve okumalar, bilimsel bir çerçeve içinde kaleme alınmaya gayret edildi. Yazılar, sadece gezi izlenimlerini dile getirme çerçevesiyle sınırlı tutulmamaya çalışıldı. Aksine belgelere, kaynaklara, tanıklıklara dayalı birer araştırma makalesi niteliğinde olması için çaba gösterildi; her bir yazı için özel araştırmalar yapıldı, yazılı kaynaklara, gerektiğinde arşiv belgelerine başvuruldu. Bu yolla dergide yer alan yazıların kaleme alınmasında kişisel birikimlerin yanı sıra araştırmalardan edinilen bilgilerden de yoğun şekilde yararlanıldı.

Konuların ise genellikle Türk coğrafyası ya da Türklerin iz bıraktığı coğrafyalardan seçilmesine özen gösterildi. Hatta denilebilir ki Şehir ve Kültür'de 77 sayı aralıksız yayınlanan tüm yazılar hemen hemen böyle bir niteliğe sahiptir. Buna, Türkistan konusunun şehir ve kültür ekseninde çok fazla ele alınmaması, yapılan çalışmaların ise akademik yayınlar arasında kaybolup gitmesinin görülmesi yöneltmiştir. Bu ise Türklerin göçebe oldukları, kültürel olarak zayıf bir tarihi geçmişe sahip oldukları gibi bir yanılsamanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, tarihi gerçeklerin altının çizilmesi, Türklerin İslam ve dünya tarihine etkileri, kadim zamanlardan beri sahip oldukları şehir kültürü vb. konularda duyarlılığın artmasına

katkı sağlanabilmesi, artık unutulmuş/üstü örtülmüş kimi gerçeklere ışık tutulabilmesine bir nebze olsa da katkı sağlanabilmesi, Türk kültürünün dünyanın farklı yerlerdeki izleri ve diğer kültürlere etkilerine dikkat çekebilmek amacıyla, konuya, şehir ve kültür penceresinden dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Ancak, makaleler kitaplaştırılırken hepsine yer vermek mümkün olmadığından bu eserde Şehir ve Kültür dergisinde Türkistan coğrafyası ve kültürü konusunda kaleme alınan yazılara yer verilmiştir.

Türklerin ana yurdu olan Türkistan, önce Rus ve Çin işgalleri nedeniyle ikiye bölünmüş; batısı Sovyetler Birliği döneminde bir kez daha bölünerek beş ayrı parçaya ayrılmıştır. Doğusu ise önce Çin Cumhuriyeti, ardından Çin Halk Cumhuriyeti tarafından işgal ve ilhak edilmiştir. Diğer yandan Afganistan ve Hindistan da 19. yüzyıla kadar Türkistan coğrafyasının bir uzantısı görünümündeydi. Ancak, İngilizlerin bölgeye gelmesi ile durum değişmiş ve oradaki Türk mirası gözlerden ırak bir görünüm almıştır. Dolayısıyla Türk tarihinin başladığı ve Türk medeniyetinin teşekkül ettiği bu topraklar çok uzun zamandan beri dünyanın gözlerinden saklanmış, sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginlikler, dünya uygarlıklarına katkılarının üstü örtülmüştür. Bunun sonucunda da bu kadim Türk kültür ve medeniyet havzası, kayıp coğrafyalar hâline getirilmiştir. Ortaya çıkan bu kopukluk Türkiye kamuoyunda da etkisini göstermiş; insanımızda büyük bir bilgi boşluğuna yol açmıştır.

Bu nedenle Şehir ve Kültür'deki yazılarımızda Türklerin ata yurdu Türkistan üzerine odaklanılan merkezi coğrafyalardan biri olmuştur. Bu bağlamda unutulmuş şehirlerimizden, dünya tarihine yön veren olayların yaşandığı mekânlardan, İslam medeniyetine beşiklik etmiş yerlerden söz etmeye, dikkatlerin tarihin tozlu sayfalarına gömülmüş gerçeklerin üzerine çekilmesine çalışılmıştır. Bunu yaparken de duygusal anlatımlardan kaçınılmaya çaba gösterilmiş, daha çok belge ve kaynak-

lara dayalı bilgilere yer verilmesi öncelenmiştir. Bu bağlamda, Türkistan coğrafyasına birçok kez seyahat etme imkânı elde edilmesi, bölgede uzun yıllar görev yapma fırsatı bulunması vesilesiyle yerinde saha araştırması ve gözlemler yapabilmenin de metinlerin oluşturulmasına büyük katkısı olmuştur.

Elinizdeki eseri okurken, Türkistan coğrafyasının mayasıyla yoğrulmuş bir yazarın bakış açısıyla unutulmuş, hatıralarda kaybolmuş kadim bir kültür ve medeniyet havzasına yolculuğa çıkacak; kentleri, tarihi mekânları dolaşacak, geçmişte tarihin seyrini değiştiren önemli olayların yaşandığı ama unutulmuş yerlerin öykülerini dinleyecek, geçmişin ihtişamlı merkezlerinde gezintiye çıkacak, gözden ırak kalmış başkentleri, mekânları tanıyacaksınız.

Elbette, bu eserin ortaya çıkmasında en önemli katkı, bizi alanının en nitelikli dergilerinden biri olan Şehir ve Kültür'de yazı yazmaya davet ve teşvik eden Mehmet Kamil Berse'nindir. Kendisine hem dergide yazma imkânı sağlamış olması hem de yazıların kitaplaştırılması için verdiği destekler için minnettarım. Yine makalelerin kitap haline getirilmesi için cesaretlendiren Şehir ve Kültür dergisi editörü Hülya Günay'a gönülden teşekkür ederim.

Elbette, en değerlisi siz okuyuculardan gelen görüş ve öneriler olacaktır.

İÇİNDEKİLER

Semerkant'ın Bağrında Türkiye Türkistan Buluşması 17

Vatan Nedir? 22

"Ah Kaşgar! Kadim Şehir!" 25

Balasagun: Unutulan Karahanlı Başkenti 30

Talas... Temmuz 751 35

Cent: Selçukluların Tarih Sahnesine Çıktığı Kayıp Şehir 40

Turfan: Tanrı Dağları Eteğinde Medeniyet Havzası 45

Taraz: İpek Yolunun Tarihi Ticaret Merkezi 52

Türkistanlılardan Osmanlı'ya Kardeşlik Desteği 56

Almatı: Altın Elbiseli Adamın Beşiği 66

Astana: Bozkırın Hayat Ağacı Nazarbayev'in Gerçekleşen Rüyası ... 3

Aljir: Vatan Haini Eşleri Kampı Sovyet İcadı Akılalmaz Bir Uygulama 81

İstarafşan (Ura-Tepe): Dağlar Ülkesi Tacikistan'ın İncisi 87

Otrar (Farab): Mağrur ve Mağdur Kadim Şehir 92

Hive: Türk-İslâm Medeniyetinin Parlak Mirası 103

Oş: Üç Bin Yıldır Ayakta Duran Şehir 109

Aktav: Hazar Kıyısındaki 116

Hucend: Seyhun Kıyılarında Bir İnci 122

Karlag: Sovyet Toplama Kampı 129

Issık Göl: Yeryüzünün Gökyüzüne Bakan Gözü 137

Kültepe... Yesi... Türkistan 147
Karagaylı: Hun Türklerinin Topraklarında 160
Gök Bayrağın Sahipleri Uygurlar 170
Gök Deniz (Çinghay): Salur Oğuzlarının Ülkesi 178
Toplama Kamplarında Tutsak Edilen Türk Yurdu 187
Herat: Horasan'ın İncisi 194
Unutulan Devlet: Doğu Türkistan Türk İslam Cumhuriyeti ... 205
Sarı Uygurlar: Tarihin Kayıp Türkleri 212
Maveraünnehir: Tarihi Değiştiren Buluşma Yeri 220
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Doğu Türkistan Meselesi 228
Hazaralar: Türk Tarihinin Unutulan Halkası 237
Coğrafyanın Ruhunu Yaşatan Şiir 244
Kasım: Doğu Türkistan'da Bağımsız Cumhuriyetler Ayı 253
Yarkent: Doğu Türkistan'ın Son Hanlık Başkenti 264
30 Yıl Sonra Semerkant 274
Buhara: İslam'ın Kubbesi 282